

"Tocar y Luchar": O Sistema de Orquestras e Coros Infantís e Xuvenís de Venezuela

REVISTA GALEGA
DE EDUCACIÓN
PUBLICACIÓN DE NOVA ESCOLA GALEGA

ISSN: 1132-8932

Páx. 76-77

Stefany Sanabria Fernandes

Universidade de Santiago

stefanysanabria@hotmail.com

INTRODUCCIÓN

En 1975 o mestre e músico venezolano José Antonio Abreu fundou, en Caracas, o Sistema Nacional de Orquestras e coros Xuvenís e Infantís de Venezuela, sen dúbida un exemplo educativo de inclusión e desenvolvemento integral, que co paso dos anos foi medrando e aumentando o seu alcance no país.

Este proxecto enmarcouse nun contexto social e cultural concreto, no que unha grande porcentaxe dos/as nenos/as vivían por debaixo do índice de pobreza, por tanto a necesidade de recursos materiais e educativos estaba latente na xuventude venezolana e o acceso ás artes eran exclusivas das elites do país. É por iso que a principal motivación do Mestre Abreu foi crear este sistema para contribuír ao desenvolvemento da sociedade e romper coas estruturas sociais marcadas, achegando así a música a outros estratos sociais.

O lema que acompaña a filosofía do Mestre Abreu é "Tocar y Luchar", xa que nos seus inicios eran poucas as persoas que participaron no que el estaba creando, por iso lles prometeu aos seus primeiros alumnos/as que, se continuaban tocando e loitando, pouco a pouco isto íase expandir a miles e miles de mozos/as. Así foi, actualmente o seu alcance de beneficiados/as é de aproximadamente 1.012.077 venezolanos/as, que se distribúen nun total de 1.681 orquestras xuvenís, infantís e pre-infantís por todo Venezuela, 1.389 coros infantís e xuvenís e 1.983 agrupacións de iniciación musical.

É así como Abreu non só se consolida como un visionario que soubo pór en valor a música e o seu forte contido pedagóxico, senón que tamén se trata dun pioneiro en canto á creación dun sistema educativo, cultural e social que se xestiona dende múl-

tiples núcleos e módulos, que pretende dende a autoxestión darlles resposta a todas as necesidades que presentan os diversos contextos. En total atopámonos con 443 núcleos e 1.704 módulos repartidos por todo o país, que están dotados dos recursos materiais e humanos necesarios para chegar a todas as persoas e que ningún estea excluído da experiencia e gozo da música.

NATUREZA PEDAGÓXICA

Estamos a falar dun sistema que constrúe os seus alicerces sobre unha base pedagóxica, na que a inclusión social se presenta como unha pedra angular e a ferramenta que une estes conceptos é a música. O Mestre Abreu afirmaba que o feito de que a música expresa o invisible, o máis profundo de cada un, fai-na inmensamente accesible, por iso a través dela os/as nenos/as e os/as mozos/as pódense expresar. Trátase dun vehículo que lles permite adquirir o recoñecemento social que axuda a xuventude para unha identidade e autoestima positiva.

Existen numerosos estudos que dan conta dos múltiples beneficios cognitivos, emocionais e sociais que ten a participación da xuventude en programas musicais. Tocar un instrumento repercute positivamente nas diversas habilidades, coma a linguaxe e a memoria; por iso o Mestre Abreu defende a educación musical como un elemento clave para o éxito educativo. Así é como *El Sistema* achega ao desenvolvemento das capacidades persoais e sociais de maneira integral, con programas que atenden dende a infancia, e proporcionan ferramentas ás persoas no seu crecemento e na súa capacitación para a superación de problemas. Nos programas pre-infantís e infantís, os/as profesionais que están ao cargo acompañanos na aprendizaxe, ensinándolles primeiro a xerarsos co seu corpo, fortalecendo

así o auto-coñecemento, para posteriormente adquiriren destrezas tocando os instrumentos que decidan aprender a tocar.

UN ÓRGANO DE INTEGRACIÓN E INCLUSIÓN SOCIAL

O Sistema de Orquestras e Coros Infantís e Xuvenís de Venezuela é un órgano integrador, que permite que todas as persoas que queiran formar parte o poidan facer, independentemente do nivel socioeconómico ao que pertencen. Isto é posible grazas a que a financiación da educación é practicamente completa, as familias só teñen que asumir pequenos custos de seguros e materiais. Por tanto, os beneficios e os valores de convivencia e solidariedade están estendidos por toda a poboación.

Outro dos beneficios fundamentais que ten *El Sistema* é o seu poder de inclusión, xa que a través de múltiples programas adaptados ás diversidades funcionais, dá a atención especializada que distintas persoas con discapacidades necesitan. Por exemplo, a agrupación Manos Blancas é a líder do Programa de Educación Especial, creado en 1995 co obxectivo de integrar á vida cotiá e ás actividades artísticas as persoas con diversidade funcional a través da música coma ferramenta de desenvolvemento e inclusión.

Tamén existen outros programas, como o Programa Académico Penitenciario, que pretende dar unha alternativa educativa a aquelas persoas que por diversas causas se encontran en centros penitenciarios; o Programa de Atención Hospitalaria na cal se imparte formación musical a nenos/as e á mocidade recluídos en hospitais, co obxectivo de garantir a súa incorporación aos núcleos da comunidade; desta maneira a música convértese nunha forte ferramenta terapéutica, que

permite mellorar notablemente a súa calidade de vida; e, entre outros, programas que, de maneira directa ou indirecta, están orientados a realizar unha labor de inclusión social, xa que ademais da atención especializada aos diversos colectivos, teñen unha función esencial na orientación laboral.

El Sistema é a base profesional de miles e miles de persoas en Venezuela, que lles permite ter unha proxección laboral a longo prazo e en contextos internacionais. El Sistema non só educa nas habilidades musicais, senón que os prepara e os forma para seren formadores, para seren artesáns e creadores de instrumentos, e para multiplicar estes coñecementos e beneficios noutras organizacións educativas mundiais.

CONCLUSIÓN

El Sistema creado en 1975 polo Mestre Abreu, é un exemplo de boas prácticas educativas, que contempla a función pedagóxica nunha organización de maneira holística, que proporciona ferramentas ás persoas para o seu desenvolvemento, que permite romper co círculo da pobreza e que emprega a música como instrumento de transformación social. Por iso hai máis de 35 países que se inspiraron neste sistema venezolano para crearen programas musicais que teñan unha real incidencia no proceso educativo da xuventude; nestes países encontrámonos con Tocar y Luchar Cafam de Colombia, a Orquestra de instrumentos reciclados de Cateura e o Programa de ABANCA ReSuena, entre outros moitos que estenden esta ensinanza nas súas contornas e multiplican os seus beneficios. ■